

A svájci büntetés-végrehajtás aktuális problémái

A Szövetségi Statisztikai Hivatal adatai alapján a fogvatartottak száma Svájcban folyamatosan növekszik, de a lakosság számához képest (2011-ben 7 940 969 fő, ebből 1 837 112 fő külföldi) arányuk nagyjából változatlan. 2010-ben 6 181 személyt tartottak fogva a svájci bv. intézetekben, tehát a 100 000 lakosra eső fogvatartottak száma 80 volt. (Ez az arányszám 2004-től lényegében nem változott.)¹

A nyugat-európai országokhoz képest tehát Svájcban viszonylag alacsony a fogvatartottak száma, illetve aránya. A külföldi állampolgárságú bűnelkövetők száma már hosszú ideje rendkívül magas, a külföldiek (4 488 fő) jelenleg a fogvatartottak 72%-át teszik ki, ami európai rekordnak számít, s egyben a svájci büntetés-végrehajtás legnagyobb gondját jelenti.²

A svájci büntetés-végrehajtás jogi szabályozása

Svájcban nincs országos érvényű bv. törvény, a büntetés-végrehajtás rendjét a következő jogszabályok tartalmazzák:

- A Szövetségi Állam alkotmánya (A továbbiakban: svájci alkotmány)³
- Svájci büntető törvénykönyv (A továbbiakban: sBtk.)⁴
- Svájci büntetőeljárás törvény (A továbbiakban sBe.)⁵
- Svájci fiatalok büntető törvénykönyve (A továbbiakban: sFBtk.)⁶
- Büntetés-végrehajtási konkordátumok
- A kantonok büntetés-végrehajtási előírásai

A Szövetségi Állam Alkotmánya

Az ország történetében először tartalmaz az alkotmány a büntetés-végrehajtással kapcsolatos elvi jelentőségű rendelkezéseket. Így pl. a svájci alkotmány 10. cikkének (1) bekezdése tiltja a halálbüntetést, illetve a (3) bekezdés szerint tilos a kínzás és a más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés. A 31. cikk részletesen szabályozza a szabadságelvonnás feltételeit. Szabadsággel-

¹ Baechtold, Andrea: Strafvollzug. Bern, 2009. 326. o.; Seelmann, Kurt: Strafrecht. Allgemeiner Teil. Basel, 2009. 190. o. – A svájci büntetés-végrehajtás korábbi helyzetéről lásd: Csizmás Mihály: Átfogó kép. A büntetések és intézkedések végrehajtása Svájcban. Börtönügyi Szemle, 1997. 3. 118-140. o.

² Tages-Anzeiger, Zürich, 19.7.2004; Der Bund, Bern, 18.2.2011

³ Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft vom 18. April 1999 (Stand am 1. Januar 2011) Forrás: <http://www.admin.ch/ch/d/sr/1/101.de.pdf> (Letöltés ideje: 2011. november 25.)

⁴ Schweizerisches Strafgesetzbuch vom 21. Dezember 1937 (Stand am 1. Oktober 2011) Forrás: <http://www.admin.ch/ch/d/sr/3/311.0.de.pdf> (Letöltés ideje: 2011. november 25.)

⁵ Schweizerische Strafprozessordnung vom 5. Oktober 2007 (Stand am 1. Juli 2011) Forrás: http://www.admin.ch/ch/d/sr/312_0/index.html (Letöltés ideje: 2011. november 25.)

⁶ Bundesgesetz über das Jugendstrafrecht vom 20. Juni 2003 (Stand am 1. Januar 2011) Forrás: http://www.admin.ch/ch/d/sr/311_1/index.html#id-5 (Letöltés ideje: 2011. november 25.)

vonást csupán a törvényben foglalt esetekben és a törvény által meghatározott módon szabad elrendelni [(1) bekezdés]. A (2) bekezdés szerint szabadságelvonás esetén az érintett személyt azonnal tájékoztatni kell anyanyelvén a szabadságelvonás okáról és a jogairól. Lehetőséget kell nyújtani jogainak érvényesítésére és a közvetlen hozzátartozóinak értesítésére. Minden előzetesen letartóztatott személy számot tarthat a haladéktalan bírói kihallgatásra; a bíró vagy a bírónő dönt a további fogvatartásról vagy a szabadon bocsátásról. Minden előzetesen letartóztatott igényt tarthat a bírósági ítéletre megfelelő időn belül [(3) bekezdés]. Mindazok, akiknek szabadságát nem a bíróság vonta el, jogosultak a bírósághoz fordulni. A bíróság dönt a szabadságelvonás jogosságáról [(4) bekezdés].

Az alkotmány 123. cikkének (1) bekezdése szerint a szövetségi állam illetékes a büntetőjog és a büntető eljárás jog törvényi szabályozására. A (2) bekezdés szerint a bíróságok szervezetének kialakítása, az ítélezés a büntetőperekben, valamint a büntetések és intézkedések végrehajtása a kantonok feladata.⁷ A svájci alkotmány fenti cikkének (3) bekezdése szerint a szövetségi állam hozzájárulhat a kantonok büntetőintézeteinek létesítéséhez (rendszerint a költségek 35%-át illetően), a szabadságvesztés-büntetések és az intézkedések végrehajtásának javításához, racionalizálásához, valamint az olyan intézmények létrehozásához, amelyek a gyermekek, a fiatalkorúak és a fiatal felnőttek nevelési célú intézkedéseit hajtják végre.

A fő felügyeletet a büntetés-végrehajtás felett a szövetségi állam szervei gyakorolják. A büntetés-végrehajtás jogalkotási és jogszolgáltatási szervei: a Bundesamt für Justiz (jóváhagyja a kantonok büntetés-végrehajtási rendeleteit, előkészíti az újításokat a büntetés-végrehajtás területén stb.), a Bundesanwaltschaft (Legfőbb Ügyészség), a szövetségi büntető bíróságok, az Oberauditor der Armee (Legfőbb hadbíró).

A nemzetközi jogsegély a Bundesamt für Polizeiwesen hatáskörébe tartozik.⁸

Svájci büntető törvénykönyv (sBtk.)

A szövetségi állam a büntetés-végrehajtást egy sor törvényi és rendeleti előírással szabályozza. Egyedül a sBtk. alapján négy rendelet szabályozza a büntetés-végrehajtás egyes problémáit. A sBtk. Általános rendelkezéseket tartalmazó első könyvének III. címe tartalmazza a büntetéseket (I. fejezet) és intézkedéseket (II. fejezet). Ezek: a pénzbüntetés, a közérdekű munka, a szabadságvesztés-büntetés, a feltételes és részben feltételes büntetések, valamint a terápiás intézkedések, az őrizet és más intézkedések. A szabadságvesztés-büntetés és a szabadságelvonás-

⁷ A kantonok kompetenciáiról lásd még: Nagy Ferenc: A svájci büntetés-végrehajtásról és a fejlődési perspektívákról. Andrea Baechtold: Strafvollzug c. könyvéről. Börtönügyi Szemle, 2009. 4. 109-116. o.; Csizmas, Michael: Die Strafvollzugsverordnung des Kantons Bern. Der Strafvollzug in der Schweiz, No. 2/87. 42-53. o.

⁸ Baechtold, Andrea; Ceresoli, Alessandra (Hsrg.): Die Pflichten der Schweiz aus internationalen Uebereinkommen zur Strafrechtspflege. Bern, Institut für Strafrecht und Kriminologie der Universität, 1992. (Aktuelle Juristische Praxis 2.), 138. o.

sal járó intézkedések végrehajtása a Btk. 74-92. törvénycikke alapján történik. A II. fejezet V. címe szabályozza a pártfogó felügyelet, az útmutatások és a szociális gondozás kérdéseit (93-96. törvénycikk).

A büntetés-végrehajtás alapelve a 74. törvénycikk szerint a fogvatartott emberi méltóságának tiszteletben tartása; jogait csupán oly mértékben szabad korlátozni, amint ezt a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása és az intézeti együttélés rendje megköveteli. A szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának célja az elítélt szociális magatartásának fejlesztése, a bűnözés nélküli életre való képesség kialakítása. A sBtk. megköveteli minden fogvatartott számára egy nevelési terv előkészítését, az elítélt aktív közreműködését a reszocializációban és a szabadulás előkészítésében. A sBtk. 84. törvénycikke rendezi a fogvatartott kapcsolatát a külvilággal, a 85. törvénycikk írja elő az elítélt ellenőrzését és testi motorozását. A 86. törvénycikk foglalkozik a büntetés-végrehajtás feltételes felfüggesztésével, a 90. törvénycikk szabályozza az intézkedések végrehajtását. Végül a sBtk. harmadik könyvének 7. címében a 372-380. törvénycikk tartalmazza a büntetés- és az intézkedés-végrehajtásra, a pártfogó felügyeletre, valamint a bv. intézetekre vonatkozó jogszabályokat.

Fontos kiemelni, hogy a kantonok kötelesek a bíróságok, illetve a szövetségi állam bíróságai által kiszabott ítéleteket végrehajtani (372. törvénycikk), a közérdekű munkát megszervezni (375. törvénycikk), a pártfogó felügyeletet biztosítani, továbbá nyitott és zárt bv. intézeteket és rezsimeket létesíteni és fenntartani, valamint a félfogságban és a munkaexternátusban lévő fogvatartottak szabadságvesztés-büntetését megszervezni [377. törvénycikk (1) bekezdés].

A kantonok a különböző rezsimeket hozhatnak létre:

- a) nők,
- b) bizonyos korú fogvatartottak,
- c) az igen hosszú vagy az igen rövid büntetési idővel rendelkező fogvatartottak,
- d) az intenzív gondozásra szoruló, továbbá a szakképzésben, illetve továbbképzésben részesülő fogvatartottak számára [377. törvénycikk (2) bekezdés].

A kantonoknak kell azt is biztosítani, hogy megfelelő szabályzatok álljanak az intézetek rendelkezésére, valamint hogy a személyzet megfelelő kiképzésben és továbbképzésben részesüljön [377. törvénycikk (4)-(5) bekezdés].

A kantonok engedélyezhetik a gondozás, kezelés és munkavállalás céljaira privát intézetek létrehozását, s ezek az intézetek átvállalhatják a félfogság és munkaexternátus végrehajtását is (379. törvénycikk). A büntetés- és intézkedés-végrehajtás költségeit a kantonok viselik, de a fogvatartottak méltányos arányban hozzájárulnak a büntetés-végrehajtás költségeihez:

- 1) a büntetés-végrehajtásban vagy az intézkedés-végrehajtásban elért keresetük révén;
- 2) a kiadott munka megtagadása esetén bevételük vagy vagyonuk alapján;
- 3) a félfogság, a munkaexternátus, vagy a munka- és lakásexternátus ideje alatt elért keresetük egy részének levonásával. A részletes előírásokat a kantonok adják ki (380. törvénycikk).

Svájci büntetőeljárás törvény (sBe.)

Az új, a büntetés-végrehajtást is jelentősen érintő sBe. 2011. január 1-én lépett életbe. Ezzel az ország történelmében először kerül a büntetőeljárás egységes szabályozás alá, tehát az eddigi 26 kantonális büntetőeljárás törvényre épülő rendszer – amelynek áttekintése még a jogászok részére is lehetetlennek bizonyult – megszűnt. Az új sBe. jelentősen megkönnyíti az ügyvédek – mint bűnügyi védők – munkáját, és biztosítja a jogi védelem lehetőségét az eljárás minden szakaszában.

Az új sBe. legjelentősebb újítása „az ügyvéd az első órában” elv bevezetése, amit a svájci kormány 1997-ben még elutasított,⁹ noha a CPT már ekkor javasolta ezt a rendelkezést. Ezt az elvet a svájci polgár 2011 előtt csak az amerikai bűnügyi filmekből ismerhette. Gyakorlatilag ez azt jelenti, hogy a terhelt már a rendőrségi kihallgatásánál az ügyvéd jelenlétét követelheti, aki kérdéseket tehet fel, és klientsével a védelmi taktikát is megbeszélheti. Az ügyvédek örömmel vették a sBe. ezen újítását, mert az ügyészség túlsúlyát az egész eljárásban kiegyenlítheti. Az újítás hátránya a szakemberek szerint az, hogy a rendőrségi nyomozás időben és terjedelemben elhúzódhat. Az új sBe. részletesen és behatóan foglalkozik a vizsgálati fogság és a biztonsági őrizet kérdéseivel, a fogságra kijelölt intézet alkalmasságával és a végrehajtási előírásokkal (BPO 220-236. törvénycikk), valamint az előzetesen letartóztatottak büntetés- és intézkedés-végrehajtási szabályaival.

Svájci fiatalok büntető törvénykönyve (sFBtk.)

2007. január 1-jén lépett hatályba a svájci fiatalok büntető törvénykönyve. Személyi hatálya alá azok tartoznak, akik a 10. életévük betöltése utáni és 18. életévük betöltése előtti időben büntetéssel fenyegetett cselekményt követtek el (3. törvénycikk). Míg a sFBtk. tárgyi hatálya alapján e törvény azokat a szankciókat szabályozza, amelyeket azokkal szemben lehet alkalmazni, akik a 18. életévük betöltése előtt egy a sBtk. vagy más szövetségi törvény által büntetéssel fenyegetett cselekményt követtek el [sFBtk. 1. törvénycikk (1) bekezdés].

A sFBtk. 1. törvénycikkének (2) bekezdése felsorolja továbbá, hogy a sBtk. mely rendelkezései vonatkoznak értelemszerűen a fiatalokra. A törvény 2. cikke szerint a sFBtk. célja a fiatalok védelme és nevelése. Ha az illetékes hatóság megállapítja, hogy a büntettet 10 éven aluli gyermek követte el, értesíti a gyermek törvényes képviselőit. Ha pedig arra utaló jelek merülnek fel, hogy a gyermeknek speciális nevelésre van szüksége, a gyámhatóságot és a kantonális jog szerinti, fiatalok megsegítésével foglalkozó szakszervet is értesíteni kell (4. törvénycikk).

A törvénykönyv 3. fejezete tárgyalja a védőintézkedéseket és a büntetéseket. Ha a fiatal nevelése és kezelése másként nem oldható meg, az ítélkező hatóság intézkedik az elhelyezéséről: magánszemélyek vagy nevelési, illetve kezelési intézmények jöhetnek számításba, amelyek alkalmasak a szükséges nevelési és terápiás segítség nyújtására [15. törvénycikk (1) bekezdés]. Az ítélkező hatóság a

⁹ Blick, Zürich, 20.1.2011

zárt intézetbe való beutalást is elrendelheti, amennyiben ez szükséges [15. törvénycikk (2) bekezdés]. Ugyanezen fejezet 3. szakasza rendezi a büntetéseket: megrovás, személyes teljesítésre kötelezés, pénzbüntetés, szabadságelvonás. A fiatalkorú bűnelkövető, ha a cselekmény elkövetésekor 15. életévét betöltötte, maximum 2 000 svájci frank pénzbüntetéssel sújtható (24. törvénycikk). Az a fiatalkorú pedig, aki a 15. életéve betöltése után büntettet vagy vétséget követ el, egy naptól egy évig terjedhető szabadságvesztéssel büntethető, két további feltétellel [25. törvénycikk (1) bekezdés]; a 16. életév betöltése után a büntetés négy évig terjedhet [25. törvénycikk (2) bekezdés]. Az egy évig terjedő szabadságvesztés félfogság (sBtk. 77/b törvénycikk) formájában hajtható végre. Az egy hónapi terjedő büntetés az sFBtk. 27. törvénycikk (1) bekezdése szerint naponként (sBtk. 79/2 törvénycikk), vagy félfogság formájában hajtható végre.

Alighogy az sFBtk. megjelent, máris jelentkeztek a törvény kritikusai.¹⁰ Konkrét példaként egy 16 éves, gyilkosságot elkövető fiatal esetét hozták fel, aki az új rendelkezések értelmében csak 22 éves koráig marad bezárva. Az, hogy az új büntetési maximum négy év és a nevelési intézkedések a bűnelkövető 22 éves koráig foganatosíthatók, súlyos tévedés – jelentették ki a jogászok és a politikusok. Toni Bortoluzzi képviselő véleménye szerint: „A 16 éveseket a felnőttekre vonatkozó Btk. szerint kell elítélni. Aki már 16 évesen választójogot követel, azt a bűncselekményéért felelősségre kell vonni.” A jelek szerint az sFBtk.-t át fogják dolgozni, de a revíziója négy évig is eltarthat.¹¹

Egyes szakértők szerint nemcsak a törvény problematikus, hanem annak végrehajtása is. Dieter Hebeisen, a Svájci Ifjúsági Büntetőjogi Egyesület elnöke 2011. január 12-én azt nyilatkozta a sajtónak, hogy az országban túl kevés a férőhely az elítélt fiatalok számára. Egyes fiatalkorúak a felnőttek bv. intézeteiben nyernek elhelyezést, ami ellentmond az ENSZ Gyermekjogi Konvenciójának.

Egyébiránt a felnőttek bv. intézeteiben fogva tartott fiatalok száma 100-ról (2000) 39-re (2010) csökkent. A fiatalkorú bűnelkövetők számára fenntartott bv. intézeteket Svájcban legtöbb helyütt „Jugendheim”-nek, ifjúsági otthonnak nevezik. Ahol nincs Jugendheim, ott a regionális börtön néhány celláját rendezik be a fiatalok számára. Bern kantonban két Jugendheim található: a Loryheim Leányotthon 28 férőhellyel, a Prêles fiúintézet pedig 70 férőhellyel rendelkezik. Prêles az ország egyik legnagyobb és legmodernebb ifjúsági otthona, amelynek igazgatója a magyar származású Polgár László.¹² 2010. szeptember 10-én nyitották meg Dietikonban a „Limattal” nevű új ifjúsági bv. intézetet, amelyben 72 férőhely áll rendelkezésre. Uitikonban épül egy ifjúsági otthon 60 férőhellyel, Waadt kantonban pedig egy 50 férőhelyes ifjúsági otthon beruházása folyik. A thurgauai nevelőintézet Kalchrainban 70 bűnözésre hajlamos, drogos fiatal te-

¹⁰ Sonntags-Zeitung, Zürich, 29.1.2006

¹¹ Sonntags-Zeitung, 10.7.2005

¹² Berner Zeitung, 11.9.2010. – Az újságcikk szerint egy fiatal fogvatartása a Prêles nyílt részlegében 430, a zárt részlegben 585 svájci frankba kerül naponta; az intézet évi költségvetése 12 millió svájci frank.

rápiájára és képzésére nyújt lehetőséget. Neuenburg kanton épít egy leányintézetet 16 fő számára; a Carcera Judiciare Lugano 5; a Centre éducatif fermé de Pramont Grangesban 27; a Horgeni Börtön 11; az Appenzell Ausserrhoden kanton börtöne Niederteufenben 2; a Zugban, Glarusban, illetve Schaffhausenben található kantonális bv. intézetek 1-1; a Prison centrale de Fribourg 3; a Prison regionale de Moutier 3; a Bielben található regionális börtön 4; a thuni regionális bv. intézet pedig 6 helyet bocsájt a fiatalok fogvatartottak elhelyezésére.

A fenti felsorolásból is látható, hogy a legtöbb kantonban nincs lehetőség a fiatalok bűnelkövetők más helyen történő elhelyezésére, mint a felnőttek börtöneiben.

Büntetés-végrehajtási konkordátumok

A sBtk. 378. törvénycikke szerint a kantonok bv. intézetek közös létesítésében és üzemeltetésében állapodhatnak meg – lefektetve az intézetek használati jogát (1. bek.). A kantonok tájékoztatják egymást büntetőintézeteikről, így különösen a gondozási, kezelési és munkalehetőségekről, és a fogvatartottak elosztásában is együttműködnek (2. bek.).

Az ötvenes évek végétől konkordátumok jöttek létre a büntetések és intézkedések végrehajtására, ezek a következők: Északnyugati és belső svájci konkordátum (1959. március 4.); Kelet-svájci konkordátum (1975. június 19.); Nyugat-svájci konkordátum (1984. október 22.). A konkordátumok szabályozásai röviden összefoglalva a következőket tartalmazzák: az intézetek kölcsönös használata és a költségek rendezése; irányelvek kidolgozása a büntetések végrehajtásának egységesítése céljából; a fogvatartottak keresethányadának (Svájcban „peculium”-nak mondják), szabadságolásának meghatározása; különleges végrehajtási formák alkalmazása.

Az ún. rabomobil-probléma, vagyis a fogvatartottak szállításának megoldása is a kantonok feladata. A fogvatartottak bv. intézeteken kívüli mozgatására 2001. január 3-a óta az interkantonális „Train-Street” program illetékes.¹³ Ennek keretében a „Securitas” privát biztonsági cég és a svájci államvasutak (SBB) végzik a szállítási feladatokat. A szövetségi állam és a kantonok fedezik a különvonatok idevágó költségeit. A kantonok hozzájárulását a lakosság száma szerint állapítják meg. A „Train-Street” program végrehajtása során évente 21 000 fogvatartottat kell az országon belül szállítani, ami évi 6.2 millió svájci frankba kerül. (Bern kanton hozzájárulása a fogvatartottak szállításához évi 600 000 svájci frankot tesz ki.)¹⁴ A rabszállítás újjászervezését Svájc a CPT 1996. évi ajánlására hajtotta végre.

¹³ Tages-Anzeiger, Zürich, 13.4.2005; Lásd még: Häftlingstransporte in der Schweiz – Projekt „Train-Street” – realisiert. Bundesamt für Justiz/Informationen über den Straf- und Massnahmenvollzug, Bern, Nr. 1/01. 25. o.

¹⁴ Tages-Anzeiger, Zürich, 13.4.2005

A kantonok előírásai

Számos kanton saját előírásokkal rendelkezik a büntetések és intézkedések végrehajtására (pl. Bern kanton a „2003. június 25-i törvény a büntetések és intézkedések végrehajtásáról” című jogforrással). A sBtk. 377. törvénycikkének (4) bekezdése szerint a kantonok feladata annak biztosítása, hogy a szabályzatok alkalmazása és az intézetek üzemeltetése e törvény követelményeinek megfelelően történjen.

Az egyes intézetek szabályzatokat dolgoznak ki, amelyekben az intézet feladatait, szervezetét, valamint a fogvatartottak jogait és kötelességeit szabályozzák.

A büntetés-végrehajtási feladatokat a kantonok rendőrségi vagy igazságügyi hatóságai hajtják végre. Erre a célra a következő szervezeti egységeket létesítették:

1. Büntetés-végrehajtási osztály
2. Intézetek és otthonok
3. Az intézetek és otthonok felügyeletét intézetenként egy-egy szakbizottság végzi
4. Pártfogó felügyeleti osztály

A fogvatartás feltételei

A szövetségi jog nem tartalmaz tételes előírásokat a fogvatartottak elhelyezéséről, a zárkák berendezéséről, a ruházatról vagy az ételmezésről, de a kantonok büntetés-végrehajtási rendeletei, az intézetek szabályzatai, a házirendjük előírásai minden idevágó kérdést rendeznek. A Szövetségi Bíróság számos döntésében részletesen előírja azon minimális követelményeket, amelyeket a bv. intézetekben biztosítani kell a fogvatartottak számára.¹⁵

Christoph Fricker berni jogász 2002 és 2004 között 22 svájci bv. intézetet keresett fel, s a fogvatartást tanulmányozta. Fricker megállapítása szerint egyes intézetekben „tarthatatlan” állapotok uralkodnak. A felkeresett intézetek fele nem rendelkezik fegyelmi szabályzattal, s különösen a vizsgálati fogásra berendezett börtönök nem felelnek meg a mai követelményeknek. Van ahol matrac, párna, gyapjútakaró hiányzik, nincs biztosítva a napi egy óra séta, hétvégén és ünnepnapokon nem áll elegendő számú személyzet rendelkezésre. Bizonyos fegyelmi intézkedéseket csupán szóban közölnek a fogvatartottakkal, s azok ellen nincs lehetőség a panaszra. „Mindez jogtalan” – állapította meg prof. Baechtold, a berni egyetem bv. jog tanára. Eugen David, st. galleni politikus, a szövetségi parlament tagja, felháborodásában azonnal kivizsgálást követelt, és kijelentette, hogy a „személyzet hiánya” nem elegendő ok a fogvatartottak emberi alapjogainak megsértésére.¹⁶

¹⁵ Csizmas, Michael: Rechte der Strafgefangenen. Die Praxis des Schweizerischen Bundesgerichts. Bern, 1986. 29. o.

¹⁶ Fricker, Christoph: Disziplinar- und besondere Sicherheitsmassnahmen. Bern, 2004. 286. o.; Tanda, Jean-François: Unhaltbare Zustände in Schweizerischen Gefängnissen. Sonntags-Zeitung, Zürich, 4.7.4004

Érdemes felidézni a CPT néhány ide vonatkozó észrevételét, amelyekben számos orvosolandó problémát fogalmazott meg. Az 1987. november 26-i Európai Egyezmény által létesített Kínzás Elleni Európai Bizottság már többször is látogatást tett Svájcban.

Az 1994. évi jelentés szerint a megvizsgált zárkák 2,2%-a (63 zárka) kisebb alapterületű mint 6 m², a kétszemélyes zárkák 14,1%-a (40 zárka) kisebb mint 10 m², a zárkák 8,9%-ában (123 zárkában) nem lehet nappali fényenél olvasni. A jelentés szerint ezek az adatok még kedvezőtlenebbek a rendőrségi és a vizsgálati fogság végrehajtására szolgáló zárkák esetében.¹⁷

A svájci nemzeti CPT-bizottság 2011. január 12-i jelentése sem spórol kifogásokkal.¹⁸ Szerintük Hindelbankban, az ország egyetlen kizárólag nőknek berendezett börtönében (93 férőhely – 81 egyszemélyes cella, 2 többszemélyes cella, 8 külön cella, 4 fegyelmi zárka – 80 fős személyzet) a különleges biztonsági körleten fogva tartott két nőt emberi jogi és egészségügyi szempontból elfogadhatatlan módon, sőt embertelenül kezelik. A bizottság szerint a két fogvatartottal, akiket „Svájc legveszélyesebb nőinek” tartanak, túlságosan keményen bánnak. (A két nő egyébként többszörös gyilkos, és egyes vélemények szerint „ma is azonnal készek ölni”.)

A bizottság azt kifogásolja, hogy ezekkel a nőkkel még a pszichoterápiás beszélgetéseket is kizárólag rácson keresztül folytatják. A szakértők felfogása szerint a biztonsági intézkedéseket a reális veszélyhez kellene igazítani; több személynek kellene jelen lennie és kevesebb mechanikai megoldást és eszközt – rács, szűk ablak, bilincs stb. – kellene alkalmazni. Ezen kívül a két nőnek, akiknek egy 10 x 3 méter nagyságú, szögesdróttal biztosított sétaudvar áll rendelkezésére, több emberi kapcsolatot kellene biztosítani.

Ugyan mindkét bűnelkövető részt vehet a fogvatartottak foglalkozásain és kurzusain, de egy paravánnal választják el őket a többi fogvatartottól. Marianne Haymoz, az intézet igazgatónöje – védekezve a CPT kritikája ellen – arra hivatkozik, ez a két nő teljesen kiszámíthatatlan és közveszélyes, gyakran fordul elő, hogy a bv. személyzetet villámgyorsan megtámadják. Ezt szakemberek igazolták, a berni kanton kormánya is védelmébe vette a bv. intézetet a CPT kritikája ellen.

A CPT azt is kritizálta továbbá, hogy az intézet házi szabályai rendkívül szigorúak. A cellák szűkek, az egészségügyi berendezések elavultak, s még a hazai standardnak sem felelnek meg – állapította meg a jelentés. A berni hatóságok ez utóbbi kritikákat elismerték, és kijelentették, hogy az intézet renoválás előtt áll.

A nemzeti CPT fent idézett jelentésében még további hiányosságokat is talált a svájci bv. intézetekben. A bizottság szerint Brig városában embertelen a fogvatartottak testi motozása; a foglyokat meztelenre levetkőztetik, a falhoz állítják s

¹⁷ EJDP, Bern: Bericht über die Folgearbeiten im Anschluss an den Besuch des europäischen Ausschusses zur Verhütung von Folter und unmenschlicher oder erniedrigende Behandlung oder Strafe (CPT vom März 1994)

¹⁸ Berner Zeitung, 12. 1. 2011; Berner Zeitung, 14. 1. 2011

még a végbelüket is megvizsgálják. A bizottság szerint ez a módszer aránytalan az elkövetők veszélyességéhez képest és emberhez nem méltó.¹⁹

A Granges kitoloncoló központban azt kritizálta a bizottság, hogy a fogvatartás feltételei igen szigorúak, pl. a fogvatartottak olyan kétszemélyes cellákban vannak elhelyezve, amelyekben a WC használata minden intimitást nélkülöz. Szóvá tette még a bizottság, hogy a megbilincseltek személyeknek a város zsúfolt utcáin és terein történő kíséréte, a várótermekben való tartózkodása kerülendő.

A CPT a svájci börtönök egészségügyi ellátását is bírálta. A bizottság 2008. januári beszámolója²⁰ szerint „Különösen nyugtalanító a pszichikailag gyenge személyek fogvatartása, akik esetében terápiás intézkedéseket rendeltek el”. Rossz minősítést kaptak Pöschwies, Lenzburg és Thorberg börtönei az egészségügyi ellátás elégtelensége miatt: „Kiképzett személyzet híján vagy örök, vagy kisegítők foglalkoznak az egészségügyi ellátással, még a gyógyszerek kiosztásával is. Pöschwiesben azok, akik nem tudnak maguk mosakodni, nem kapnak semmiféle segítséget. Thorbergben napközben diplomás ápolók dolgoznak, de esténként, éjszakánként és hétvégén csak kisegítők.

Ebben az intézetben, ahol a fogvatartottak száma 180 fő és a személyzet 100 főnyi, két ápolói státusz van engedélyezve, illetve még két gondozó is dolgozik itt segédápolói képesítéssel. Hans Zoss, a thorbergi börtön – az ország legszigorúbb intézetének – igazgatója legalább öt újabb munkatárssal szeretné az egészségügyi személyzet létszámát kibővíteni. A berni kanton kormányja 2011. július 6-án reagált a kritikákra, és bejelentette a thorbergi börtönben egy 24 férőhellyel rendelkező terápiás osztály megnyitását a különösen veszélyes és pszichés beteg fogvatartottak számára.

A CPT az élelmezés terén is talált kifogásolnivalót a svájci börtönökben: a bizottság elégtelennek és higiéniai szempontból tarthatatlannak találta a Champ Dollon börtön konyháját.

A svájci nemzeti CPT-bizottság, amely a bv. intézetek vizsgálatával foglalkozik, és arra ügyel, hogy az országban érvényes emberi jogi normákat betartsák, valamint a CPT követelményeit is figyelembe vegyék, 2011-ben 15 kantonban tervezte vizsgálatok megtartását.

Az európai CPT már 1996-ban kritizálta Wallis kanton bv. intézeteit. A nemzeti CPT 2011 januárjában megállapította, hogy a Brig-Glisi, vizsgálati fogságra berendezett börtön nem felel meg a követelményeknek, s javasolta annak bezárását. A fenti kritikák miatt 2011. szeptember 24-én a kanton szakértői is a börtön bezárása és a kanton büntetés-végrehajtásának átszervezése mellett foglaltak állást. A wallisi börtönök személyzetét 120-ról 140-re kell emelni, és az intézeteiket 2012 és 2016 között renoválni kell.²¹

¹⁹ Tages-Anzeiger, Zürich, 12. 1. 2011; Neue Zürcher Zeitung, 12. 1. 2011

²⁰ Sonntags-Zeitung, Zürich, 13. 1. 2008

²¹ Mängel im Strafvollzug. Walliser Bote, Brig, 24.9.2011. 1-3. o

A fogvatartottak létszáma

A svájci bv. intézetek száma az utóbbi években végrehajtott racionalizálások, összevonások miatt jelentősen, az 1999. évi 145-ről 2010-re 114-re csökkent, míg a férőhelyek száma 6 493-ról (1999) 6 683-ra (2010) nőtt. Az intézetek telítettsége az 1999. évi 90%-ról napjainkra 92,5%-ra növekedett,²² de a latin-svájci – francia és olasz anyanyelvű – kantonokban elérte a 110%-ot, sőt Waadtland kanton bv. intézeteiben a 170%-ot is.

A svájci fogvatartottak létszáma és a bv. intézetek száma (2001–2010)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Összes fogvatartott	5161	4937	5214	5977	6137	5888	5715	5780	6084	6181
– külföldi	n. a.	n. a.	n. a.	4227	4329	4062	3985	4027	4274	4428
Bv. intézetek száma	148	131	126	126	120	119	115	117	114	114
– zárt bv. intézet	7	7	7	7	7	7	7	7	7	7
– börtön	105	88	84	83	76	73	69	71	69	69
– nyitott/félig nyitott	21	21	21	24	24	25	25	25	24	24
– intézkedési centrum	7	7	7	7	8	9	9	9	9	9
– kitoloncoló bv. int.	8	8	7	5	5	5	5	5	5	5

A kedvezőtlen változás már 2002-ben kezdődött, amikor a kantonok a takarékosági intézkedések hevében egyetlen év alatt 300 férőhelyet racionalizáltak. Az Északnyugati és a Kelet-svájci konkordátus már 2004 júliusában jelentette, hogy a bv. intézeteik 95-100%-ig meg vannak telve.

Robert Frauchiger, az Északnyugati konkordátum titkára abban látja a nehézséget, hogy az elítéltek a vizsgálati fogságból nem tudnak azonnal letöltő házba jutni. Szerinte azt az intézetet, amely 80%-ig telített, „telt ház”-nak kell nevezni, mert az újonnan elítélt bűnelkövetőknek is szabad kapacitásokra van szükségük. Frauchiger szerint ez esetben nem helyi problémákról van szó, hanem arról, hogy „a helyzet időközben egész Svájcban válságossá, s valamennyi zárt intézetben feszültté vált.”²³ Pl. Bernben az elítéltnak legalább hat hónapig kell arra várnia, hogy felvegyék egy bv. intézetbe. A vizsgálati fogságra alkalmas zárkák vagy a regionális börtönök nem alkalmasak a szabadságvesztés-büntetés végrehajtására. Az egész országban várólistákat vezettek be a zárt intézetek, Bernben és Zürichben is 2010 októberében már 100 fő szerepelt a listán.²⁴

Marlise Pfander, a berni regionális börtön vezetőnöje szerint hivatalosan csak 126 férőhely van a börtönben, de gyakran – a pótágyakat igénybe véve – 140 személyt kell elhelyezniük.²⁵ A regionális börtön – Pfander szerint – nincs berendezve a normál börtönbüntetés végrehajtására, hiányzik a speciális gondozás, a munkalehetőség, a szabadidős foglalkoztatás, a sport és a megfelelő időbeosztás.

²² http://www.prisonstudies.org/info/worldbrief/wpb_country.php?country=167

²³ Sonntags-Zeitung, Zürich, 4.7.2004

²⁴ Tages-Anzeiger, Zürich, 23.10.2010

²⁵ Berner Zeitung, 30.10.2010; Uo. 24.1.2011

„Nálunk – mondja Pfander – a fogvatartottak 23 órán keresztül be vannak zárva, csupán egy órát sétálhatnak az udvaron. Mindez a fogvatartottak nagyfokú agresszivitásához vezet, s a személyzetnek kell ezzel megbirkóznia, ami a teljesítőképességüket lassan, de biztosan meghaladja.” Még rosszabb a helyzet – az igazgatónő szerint – a pszichésen amúgy is beteg fogvatartottaknál. Azoknak az elítélteknek, akik egy bizonyos terápiára vannak elítélve, még tovább, gyakran egy álló évig is kell várniuk egy zárt bv. intézetbe való beutalásra. Pfander szerint a berni regionális börtön egyáltalán nem alkalmas a beteg emberek pszichoterápiás kezelésére, mert azok állandó gondozásra szorulnak. Ebben a regionális börtönben naponta 30 ki- és belépést kell lebonyolítani, s gyakran egy fogvatartottat, akit öt, állig felfegyverzett rendőr állít elő, csak egy őr tud átvenni, s arra sincs idő, hogy egy kollégát hívhasson. Hans-Jürg Käser, Bern kanton rendőrségi és katonai igazgatója szerint „ez a börtön olyan, mint egy méhkas, de csak 2012-ben jut több személyzet az intézet számára.” Matthias Burkhalter, a szakszervezet elnöke szerint igen sok támadás történik a bv. személyzet ellen, mert „a fogvatartottak nem mind bárányok”.

A svájci bv. intézetek túlszűfoaltságának a szakértők szerint számos oka van. Thomas Freytag, a „Szabadságvesztés Svájcban” nevű egyesület elnöke szerint a Btk. 2007-es revíziója nem volt hatásos. A revízió célja az volt, hogy a rövid tartamú szabadságvesztés-büntetéseket a bv. intézetek túlszűfoaltságának enyhítése érdekében pénzbüntetésekkel helyettesítsék. Ez távról sem sikerült: „Inkább megyek börtönbe, mintsem, hogy fizessek” – volt sok elkövető véleménye.²⁶ Minden negyedik pénzbüntetést kénytelenek voltak a hatóságok elzárás büntetésre átváltoztatni. 2003-ban egyedül Zürich kantonban 40 ezer pénzbüntetést, Bern kantonban 20 ezret, illetve Basel város-kantonban évenként 8 500-at kellett elzárásra átváltoztatni.

Az Urdorfi bv. centrumban a fogvatartottak 35%-a olyan személy, aki a pénzbüntetés helyett a börtönt választotta. Basel városában 2003-ban több mint 3 000 személyt kellett a ki nem fizetett büntetés helyett börtönbe utalni. Ugyanakkor Hansueli Hadorn, berni vizsgálóbíró szerint többségükben drogosok, közlekedési bűntettesek és feketén utazók, akik nem tudják vagy nem is akarják a pénzbüntetést kifizetni. A szakértők 2010-ben megkezdték a Btk. újabb revíziójának előkészítését, amelyben a pénzbüntetések helyett a rövid tartamú szabadságvesztés-büntetések újbóli alkalmazását tervezik.

Ami a személyzet létszámát illeti: a Statisztikai Hivatal szerint 2008 szeptemberében az ország 117 intézetében 3 315 státus volt engedélyezve. Ebben a számban az adminisztratív dolgozóktól kezdve a fegyőrökéig minden állás

²⁶ Sonntags-Zeitung, 26.9.2004; Lásd még: 20. Minuten. Bern, 6.10.2011. 9. o. – Trend: Lieber ins Gefängnis als die Busse bezahlen. – „A svájci börtönök teljesen megteltek. Basel, Zürich, Graubünden, Schwyz, Schaffhausen, Thurgau és St. Gallen kantonok börtöneinek telítettsége 95%-os.” Az egyik ok – Armin Bründler szerint –, hogy egyre többen inkább leülik a pénzbüntetésüket, mintsem azt kifizessék.

bennfoglaltatik.²⁷ A személyzet aránya Ulrich Luginbühl, a svájci Büntetés-végrehajtás Kiképző Centrumának vezetője szerint elégtelen, mert a személyzet egy tagjára 3-5 fogvatartott jut, míg Norvégiában ez az arány 1:1-et ér el. Hans-Jürg Käser, berni kormánytanácsos szerint két oka van a személyzet hiányának: „A kantonok takarékosagra vannak kényszerítve, s a büntetés-végrehajtásnak nincsen lobbyja a parlamentben.”²⁸

A svájci börtönökről elmondható, hogy továbbra is túlságosan nagy a foglaltszámok száma. 2002 és 2010 között évente mintegy 2 500 fogvatartott „oldott kereket”, tehát kb. minden ötödik szökött meg. Évente 2 000 szökevényt sikerül ugyan elfogni, de 500 bűnelkövető nem kerül ismét rendőrkézre.²⁹

A Szövetségi Statisztikai Hivatal 2011. november 9-i jelentése szerint a visszaeső bűnözők száma 2007 óta nem változott, minden ötödik tettes számít visszaesőnek. A 25 éven aluli férfi bűnelkövetők 24%-a visszaeső. A rablás és lopás bűncselekményeknél a visszaesők aránya 34,6%-ról (2005) 39,4%-ra (2008) emelkedett. Nagy a visszaesés valószínűsége, ha az elkövető kábítószerfüggő, illetve, ha a bűncselekmény elkövetője szerint a büntett „megérte” a kockázatot.

A thorbergi börtönben 1995-ben és 1999-ben többen megtagadták az étkezést. Egy évvel később, 2000. március 8-án a bv. intézet 182 fogvatartottja közül 67 (37 albán, 18 kosovói, 3 macedón és 9 más nemzetiségű) sztrájkba lépett. Az albán sztrájkolók halálosan megfenyegették mindazokat, akik nem vettek részt a sztrájkban, hanem munkába indultak. Ugyanakkor a börtön vezetését és a személyzetet is azzal fenyegették, hogy meg fogják bénítani az intézet működését. Jobb étkezést, több tv-csatornát (45 volt addig), több csomag engedélyezését (a cipőkben gyakran drogok, a kalácsokban acélfűrészek voltak elrejtve), 2 óra sportot (amit a vezetőség azonnal engedélyezett), az intézet boltja vonatkozásában több árut és kedvezőbb árakat követeltek. A fenyegetések hatására további fogvatartottak csatlakoztak a sztrájkolókhöz. Kb. két hét múltán az albán klikk vezetőit más intézetekbe helyezték, és a konyhán sztrájkoló albánokat leváltották. A börtön vezetősége fegyelmi eljárást indított az agressziót tanúsító fogvatartottak ellen. A börtön-sztrájkra a közvélemény hevesen – „Zárjátok be őket, és dobjátok el a kulcsot!”, Haza velük Albániába!” és hasonló megnyilvánulásokkal – reagált.³⁰

Egy „csúcstartó” intézet: Prison de Champ Dollon

Az országos túlszűfolttsági rekordot egy Genf kantoni bv. intézet, a Prison de Champ Dollon állította fel, ahol 2010-ben 270 férőhelyen 628 fogvatartott szorongott.³¹

²⁷ Katalog der Einrichtungen des Freiheitsentzuges, Bern, Juli 2009

²⁸ Knapper Personalbestand in Gefängnissen. Berner Zeitung, 18.2.2011

²⁹ Sonntag, Nr. 37, 13. September 2009

³⁰ Der Bund, Bern, 11.3.2000

³¹ Katalog der Einrichtungen des Freiheitsentzuges, Bern, Juli 2009. 84. o. – A bv. intézet befogadóképessége: 252 férfi és 18 női férőhely. A zárkák megoszlása: 147 egyszemélyes zárka, 41 többszemélyes zárka, egy különzárka, 8 férőhely a fegyelmi büntetések végrehajtására és 17 hely a betegszobákban. A bv. személyzet létszáma 260 fő.

Már 2003-ban megkezdődött a bv. intézetben a túlszűfolttság, 2004-ben 460 fogvatartott töltötte le itt a büntetését. 2004 júliusában az intézet személyzete tiltakozni kezdett a munkafeltételeik rohamos romlása miatt, és sztrájkjal fenyegetőzött; „A helyzet tarthatatlan és elviselhetetlen” – közölték Genf kanton kormányával.³² A személyzet konkrétan azt követelte, hogy a bv. intézetet elégséges számú férőhellyel ki kell bővíteni, a személyzet létszámát ennek megfelelően fel kell emelni, s a követelések közé tartozott az is, hogy a már teljesített túlórákat fizesse ki a kanton. Mme Micheline Spoerri, az illetékes államtanácsosnő az örök elégedetlenségét „teljesen jogos aggodalomnak” minősítette, és kijelentette, hogy a kanton kormánya még 2004 júliusában tanulmányozni fogja a börtön kibővítésének lehetőségeit. Azonnali intézkedésként a fogvatartottak egy részét áthelyezték más, kevésbé túlszűfolt börtönökbe, és a nyugdíjazott öröket újból alkalmazták féléves időtartamokra.

Mivel Isten malmai Genfben is lassan örölnek, a genfi kormány végül is 2010 végén határozta el, hogy jelentős férőhelybővítést hajt végre a börtönben 25 millió svájci frank költséggel. 2011 júliusában el is készült a börtön bővítése 100 új férőhellyel, s az intézet immáron 370 személy befogadására alkalmas. A munkálatok nem 25, hanem 35 millió svájci frankba kerültek. Az intézet kibővítése közelről sem oldotta meg a túlszűfolttság problémáját: most 370 férőhelyen 602 fő van elhelyezve.

Champ Dollon ezután sem tudott kikerülni a napi szenzációk közül. Valamennyi svájci újság ismertette 2010. december 29-én az „International Journal of Law and Psychiatry” c. szakfolyóirat tanulmányát,³³ amely a Champ Dollon bv. intézetben tapasztalható egészségügyi problémákat tárta fel.³⁴ Ariel Eytan és Hans Wolff, a genfi egyetemi klinika (HUG) kutatói, munkatársaikkal együtt a börtön 1 510 – korábban „elbocsátott” – fogvatartottjának egészségügyi dossziéját, amelyeket az intézet egészségügyi szolgálata 2007-ben bocsátott rendelkezésükre, vizsgálták át – számos következtetést levonva a fogvatartottak egészségügyi helyzetéről.

Ez volt az első tanulmány Svájcban, amely a fogvatartottak mentális egészségét részletesen és behatóan vizsgálta. Mint a kutatás rámutatott: a fogva tartott férfiak 45,3%-a, illetve a nők 56,6%-a pszichés problémákkal küszködik. A vizsgálatban érintett fogvatartottak életkora 18–82 év, átlagéletkoruk 30 év volt. A kutatók jelentése szerint számos fogvatartott már a befogadásakor pszichésen beteg vagy kábító hatású anyagot fogyaszt: 31,1%-uk közölte, hogy nyugtatószert kell szednie, 26,6%-uk kokaint, 17,4% heroint fogyaszt. A kábítószer-függőségben szenvedők között az alkohol- és a marihuánafogyasztás a legelterjedtebb (41,2, illetve 35,9%).

³² Tages-Anzeiger, Zürich, 13.7.2004; Tages-Anzeiger, 19.7.2004

³³ Eytan, Ariel et al.: Psychiatric symptoms, psychological distress and somatic comorbidity among remand prisoners in Switzerland. *International Journal of Law and Psychiatry* 34 (2011) 13-19. pp.

³⁴ Der Bund, Bern, 29.12.2010

Eytan szerint rendkívül nehéz ezeknek a fogvatartottaknak a börtönben a drogokról lemondani. Bizonyos esetekben az orvosok kénytelenek az elvonási következményeket gyógyszerekkel ellensúlyozni. Tekintettel arra, hogy sokan az életet „unalmasnak” tartják a börtönben, nagy a kereslet a drogok iránt. „A fogvatartottak egy része itt is drogokhoz juthat” – állítja Eytan, „főleg cannabis csempésznek a börtönbe, de alkoholhoz gyakorlatilag nem juthatnak.” A kutatók megpróbálták az intézet vezetőségének tagjait is megszólaltatni ezen problémák kapcsán, de azok nem voltak hajlandó állást foglalni.

Ariel Eytan szerint a pszichésen beteg fogvatartottak magas aránya a börtönökben nemcsak a Champ Dollonra vonatkozik, „Európában ezeknek a betegségeknek aránya mindenütt eléri a 27-78%-ot.”

Külföldi állampolgárok a svájci büntetés-végrehajtásban

1991-ben a külföldi állampolgárságú fogvatartottak aránya a svájci börtönökben 30% volt, míg 2010-re elérte az összlétszám 72%-át, vagyis a 4 428 főt³⁵. 1996-ban a hosszú idejű szabadságvesztés-büntetések végrehajtására berendezkedett bv. intézetekben a fogvatartottak 54%-a volt külföldi, míg az első büntényes elkövetők intézeteiben 40% volt a külföldiek aránya (ugyanakkor Bellechasse: 58%), a visszaesők intézetében kerek 71% (Bostadel: 80%). Az intézkedések végrehajtására alkalmas intézetekben jóval alacsonyabb (St. Johannsen: 10%), a vizsgálati fogságban lévő elkövetők körében magas, 43% a külföldiek aránya.

2010-ben a külföldi fogvatartottak 55%-a bv. intézetekben tartózkodott elítéltként vagy előzetesen letartóztatottként, 35%-uk vizsgálati fogságban volt, míg 8%-uk a külföldiekre vonatkozó törvények megsértése miatt lett elítélve.

Az előzetes letartóztatottak száma 2010-ben 1 895 fő volt, akik közül kerek 81% külföldiek aránya. Bár Svájcban a külföldiekre ugyanazok a büntetés-végrehajtási szabályok érvényesek, mint a svájciakra, de a bírósági gyakorlat szerint az a külföldi, akinek Svájcban nincs állandó lakása, szökésyanúsának számít, előzetes letartóztatásba kerül, különösen akkor, ha a bíróság mellékbüntetésként kiutasítást szabott ki (ezekben az esetekben a külföldi nem kaphat szabadságot sem). A külföldi fogvatartottak legnagyobb része ún. kriminaltourist, határsértő, csempész és illegálisan Svájcban tartózkodó személy.³⁶ Az effajta bűnözésre tipikus példa az „Alfa Romeo-bandák” esete, tagjaik hosszas helyi előkészítés után percek alatt kirabolnak túlnyomórészt ékszer- és órásüzleteket, és 1-2 órán belül kirobognak Svájcból. A fenti módon elkövetett bűnözés 2004 óta jelentősen megnövekedett, mégpedig 63%-kal. Ezzel szemben a menedékjogot kérők aránya az előzetes letartóztatásban lévők között jelentősen csökkent, mindössze 5%-ot tesz ki.

A svájci bv. intézetekben igen magas a külföldi állampolgárok száma, pl. Lenzburgban 80% a külföldiek, ebből 40% a balkáni államokból érkezettek aránya.³⁷ A svájci fogvatartottak aránya ebben a bv. intézetben csupán 4%. A lenz-

³⁵ http://www.prisonstudies.org/info/worldbrief/wpb_country.php?country=167

³⁶ Neue Zürcher Zeitung, 30.11.2010

³⁷ Blick, Zürich, 26.6.2004

burgi börtönben 38 nemzet tagjai vannak jelen, Magyarországot ketten „képviselik”. A bv. személyzet szerint svájci németiséggel itt nem lehet boldogulni, csak szerb, albán vagy arab nyelven. Hasonló a helyzet az ország legszigorúbb bv. intézetében, Thorbergben (165 férőhelyen 180 fogvatartott), ahol az elítéltek 80%-a külföldi – 46 országból., illetve Pöschwiesben is (436 férőhely), ahol a fogvatartottak 67%-a külföldi állampolgár.

A külföldi fogvatartottak kezelését a legjobban az nehezíti meg, hogy azok között, akik olyan államokból jönnek, ahol az etnikai feszültségek igen nagyok, mint pl. a törökök, kurdok, szerbek, horvátok, sri-lankaiak, tamilok esetében, rendkívül nehéz az összeütközéseket megakadályozni. A pöschwili börtönigazgató nemrég azt nyilatkozta egy újságnak, hogy náluk hetente vannak veszekedések. Az étkezési szokások, a vallási különbségek, a szabadidő eltöltése stb. bőven nyújt „súrlódási felületet”, illetve lehetőséget az egymás közötti leszámolásra.³⁸

A kitoloncolás intézménye

Évek óta 100 bűncselekmény közül 60-at külföldiek követnek el Svájcban. Ez az arány csak akkor válik igazán feltűnővé, ha arra utalunk, hogy a külföldiek száma az ország lakosságának csak 23,13%-át éri el. Tehát egy aránylag kis csoport a cselekmények 60%-áért felelős.³⁹ Svájcban 2005-ben a szabadságelvonással járó büntetések megoszlása az alábbi volt:

összesen: 7 433 ítélet, ebből
 3 001 svájci elkövetők ellen – 40.4%
 4 432 külföldi állampolgárok ellen – 59.6%

Tekintettel arra, hogy a külföldi állampolgárságú büntetettek száma és a svájci börtönökben lévő külföldi állampolgárok száma rohamosan nő, a svájci közvélemény egyre türelmetlenebbül követeli a bűnöző külföldiek kitoloncolását hazájukba. Ismeretes, hogy „Az elítélt személyek átszállításáról szóló 1983. március 23-án kelt egyezmény”, amely 1988. május 1-én Svájcban is érvénybe lépett, a valóságban nem funkcionál. Pl. Bern kantonban 2007-ben 330 külföldi fogvatartott várt a kiutasításra, egy évvel később már 645, 2010-ben pedig 678 volt ez a szám;⁴⁰ Zürich kantonban 2007-ben 332, 2008-ban 362, 2010-ben 674 fő várt kiutasításra.

Az általános felháborodás alapján a Schweizerische Volkspartei (SVP) 2010-ben népszavazást követelt a kiutasításokról, s 2010 novemberében az ország lakossága ezt a kezdeményezést 53%-os aránnyal elfogadta.⁴¹ Az SVP a népszavazás alapján a következőket kívánja az alkotmányba felvenni:

³⁸ Tages-Anzeiger, Zürich, 24.11.2006

³⁹ Tages-Anzeiger, Zürich, 17.4.1998; Coop-Zeitung, Zürich, 2.4.1998

⁴⁰ Berner Zeitung, 21.12.2010 – 2011. Szeptember 30-án Svájc és Kosovo egyezményt írt alá az elítélt személyek kölcsönös átszállításáról. Az egyezmény szerint az elítéltet akkor is át lehet szállítani az állampolgárságának megfelelő intézetbe, ha ebbe nem egyezik bele. Az átszállítás feltétele, hogy az elítélt által elkövetett bűncselekmény mind az ítélező, mind az ítéletet végrehajtó államban büntetendő cselekmény legyen.

⁴¹ Die Volksinitiative der SVP. Tages-Anzeiger, Zürich, 15. 1. 2009

A külföldi személy elveszíti tartózkodási jogát Svájcban, ha

- szándékos emberölés, erőszakos közöszülés vagy más súlyos, nemi erkölcs elleni bűncselekmény, illetve erőszakos bűncselekmény – mint rablás, emberkereskedelem, drogokkal való kereskedés, betörés – miatt elítélték;
- a hatóságokat megtevesztve szociális biztosítási juttatásokban, vagy szociális segélyben részesült;
- a külföldieket, akik e törvény szerint tartózkodási jogukat Svájcban elveszítik, az illetékes hatóság kiutasítja, és 5-10 éves beutazási tilalommal sújtja. Ismételt elkövetés esetén a beutazási tilalom 20 évre kiterjeszthető.

A kitoloncolási kezdeményezés törvénytervezetének előkészítése 2011. január 11-én megkezdődött, a cél a külföldi bűntettesek konzekvens eltávolítása Svájcból.

Zürich kanton már a népszavazás előtt jelezte, hogy hivatalos gyakorlatuk máris megfelel az általános elvárásoknak, mert a Szövetségi Bíróság már ma is elfogadja a zürichi ítéleteket ilyen esetekben. A Szövetségi Bíróság gyakorlata szerint a külföldi állampolgárok 2 éven felüli szabadságvesztés-büntetése esetén a tartózkodási engedély is kérdésessé válik, s ezen engedély vagy a letelepedési engedély visszavonása még egyéves szabadságvesztés-büntetés esetén is elrendelhető.⁴²

Bizonyos körök szerint az SVP kezdeményezése az európai emberi jogok konvenciójával ellentétben áll, és Strasbourgban számos perhez vezethet. Hans Fehr, az SVP képviselője szerint ez a veszély nem áll fenn, mert az EU-ország Dánia (5.5 millió lakos, 7%-uk külföldi) 2008-ban összesen 1 271 külföldi állampolgárt toloncolt ki, s ez ellen senki sem emelt kifogást.

Alternatív büntetési formák

A svájci büntetés-végrehajtásban a klasszikus formájú elzárás még ma is az első helyen szerepel, de a közérdekű munka már a második helyre tört előre. Bern kantonban 1999-ben 80 000 munkaórát töltöttek az elítéltek ebben a végrehajtási fokozatban, amivel 55 évi elzárási helyet lehetett megtakarítani. Zürich kantonban 2010-ben 85 000 munkaórát dolgoztak a fogvatartottak ebben a büntetési formában. A közérdekű munka a szabadságvesztés és a pénzbüntetés mellett a legfontosabb büntetés-végrehajtási formává vált. Bernben 300 bevetési hely áll rendelkezésre (kórházak, klinikák, öregek otthonai, szociális otthonok, temetői kertészet, caritas szervezetek, köztük a Magyar Máltai Szeretetszolgálat berni csoportja is). Csupán az esetek 13%-ában hiúsul meg a végrehajtás. Zürichben a nagy kórházak a legjobb „munkaadók”, ahol – egy érintett szerint – „a munka biztosan nem cukorkanyalás, de jobb, mint a börtönben ülni”.

Egy 27 éves, fiatal családapa is ekképp vélekedett a közérdekű munkáról: „Belátom, hogy hibát követtem el, de büszke vagyok arra, hogy nem kell a börtönbe menni, hanem, ha kemény munkával is, ledolgozom azt a 80 óras közér-

⁴² Neue Zürcher Zeitung, 4.11.2010

dekű munkát szívesen, ingyen.” Egy 36 éves gondnok, akinek 200 óra közérdekű munkát kell teljesítenie, a következőket nyilatkozta: „Már lelkileg teljesen kikészültem, de az öregek otthonának konyháján, ahol dolgoztam, senki sem tett nekem szemrehányást, visszanyertem az önérzetem”.⁴³

A sBtk. 37. törvénycikke szerint a bíróság a 6 hónapnál rövidebb tartamú szabadságvesztés-büntetés, vagy a 180 napi tételig terjedő pénzbüntetés helyett maximum 720 óráig terjedő közérdekű munkát rendelhet el, ha ehhez a tettes is hozzájárul.

Az elektronikus monitoring (EM) Svájcban a 20 naptól 12 hónapig szabadságvesztésre elítélteknek engedélyezhető, ha állandó lakhellyel rendelkeznek, legalább heti 20 órát dolgoznak vagy képzésben vesznek részt; az elítéltek szabadidejüket a bokán elhelyezett EM-készülék ellenőrzése mellett otthon tölthetik. Az EM lehetővé teszi, hogy az elítélt dolgozhasson és szociális kötelességeit továbbra is teljesítse. A büntetés-végrehajtás az EM igénybevételével napi 54 svájci frankba kerül.⁴⁴ Ennél a közérdekű munka is drágább, a félfogság 133, a normál szabadságvesztés-büntetés végrehajtása egy intézetben napi 203 svájci frankba kerül, sőt a pöschwili börtön terápiás osztályán napi 950 frankot tesz ki. (Összehasonlításul: a Grand Hotel Zürich 5 csillagos szálloda naponta 410 frankba kerül reggelivel együtt).

Az EM bevezetése 1999-ben kezdődött Bern, Bazel-város, Bazel-vidék, Tessin és Waadt kantonokban 3 éves kísérlet formájában.⁴⁵ Ma már legalább 15 kanton alkalmazza a büntetés-végrehajtásnak ezt a módját. Az EM svájci történetében a legismertebb eset Roman Polanski házi őrizete volt. A lengyel-francia állampolgárságú filmrendező 2009-ben egy filmdíj átvételére Zürichbe utazott, a város repülőterén az amerikai hatóságok kérésére a svájci rendőrség letartóztatta azzal a váddal, hogy évtizedekkel ezelőtt Polanski az USA-ban egy fiatalos színésznővel volt viszonyban. A berni bíróság Polanskit a kiadatás helyett többhónapos EM-re ítélte, és a büntetés letöltése után minden amerikai nyomás ellenére sem adta ki az USA-nak, hanem szabadon engedte, s Polanski kiutazhatott Franciaországba. Polanski svájci házi őrizetét gstaadi villájában töltötte le EM-készülékkel viselve. A büntetés-végrehajtás ezen formájával addig nem foglalkozott sokat a média, az eset kapcsán viszont komoly visszhangra tett szert.

Az EM a büntetés-végrehajtásban történő használatának továbbfejlesztéseként 2011 májusában Basel-Land kanton GPS-készülék alkalmazását vezette be, amellyel a lakosságot jobban meg lehet védeni a veszélyes és a szexuális bűnözőkkel szemben. Az illetékes szakemberek arra hivatkoztak, hogy az Egyesült Államokban ezek a bűnelkövetők már jelenleg is GPS-adókat kénytelenek viselni, illetve, hogy Spanyolországban is alkalmazzák a GPS-t olyan férfiak eseté-

⁴³ Neue Zürcher Zeitung, 3.2.2011

⁴⁴ Tages-Anzeiger, Zürich, 25.11.2003

⁴⁵ Der Bund, Bern, 16.10.1998 – Lásd még: Weber, Jonas: Az elektronikus megfigyelés kísérleti bevezetése Svájcban. (A 2001. október 11-i előadás fordítása.) Ford. Posztobányi Mária. Börtönügyi Szemle, 2001. 4. 113-124. o. [A szerk.]

ben, akik feleségüket bántalmazták. A bázeliak terve szerint a GPS-t olyan személyekre szerelnék, akiknek tartózkodási helyét mobil rádióval ellenőrizhetik, és megállapíthatják, hogy az elkövető a hatóságok feltételeit betartja-e. Ha az eredmény nemleges, akkor a GPS azonnal riadót rendel el.⁴⁶

Zárszó

Még öt év sem telt el a feltételes (felfüggesztett) pénzbüntetések bevezetése és a rövid tartamú szabadságvesztés-büntetések megszüntetése óta, de a Szövetségi Tanács (Bundesrat) 2011. október 12-i ülésén elhatározta a büntetőszankciók rendszerének alapvető reformját.

A Szövetségi Tanács a felfüggesztett pénzbüntetés intézményét megszünteti, és ismét bevezeti a rövid tartamú szabadságvesztés-büntetést. A kormány egyidejűleg bejelentette az elektronikus ellenőrzés bevezetését az egész ország területén az egy hónaptól hat hónapig terjedő szabadságvesztés-büntetések esetében.

A közérdekű munkára vonatkozó törvényi előírások megváltoztatását is tervezi a kormány: a közérdekű munka a jövőben nem önálló büntetésként, hanem mint a büntetés-végrehajtás egyik formája fog szerepelni a sBtk.-ban. Az említett reformokat a kormány 2012 első negyedévében kívánja a parlament elé terjeszteni.

A kormány ugyancsak tervbe vette a bűncselekmények elévülési idejének jelentős meghosszabbítását. Így a legalább 3 évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntethető bűncselekmények esetében az elévülési időt 7 év helyett 10 évre kell meghosszabbítani. Ezzel az intézkedésével a kormány a bíróságoknak elegendő időt kíván biztosítani – különösen a súlyos bűncselekmények tárgyalásának előkészítésére. A kisebb tárgyi súlyú bűncselekményeknél (mint pl. a szerzői jogok vagy a védjegyjog megsértése) továbbra is a héteves elévülési idő maradna érvényben.

⁴⁶ Sontags-Blick, Zürich, 15. Mai 2011, 2-3. o.